

redno. (Za nagrado dobijo knjige, srebrne žlice in manjše denarne nagrade.) Rezultat je spet odličen. Arhivi se stalno polnijo.

V zadnjem času so se zbiralci osredotočili predvsem na snemanje glasu pripovedovalcev in pevcev ali glasbenikov. To ni nič novega, saj so snemali že na začetku stoletja, le da so zdaj to močno povečali. (Armas Launis, Väinö Salminen in A. O. Väisänen so s seboj nosili fonograf že pred desetletji). Plošče so izdelovali v arhivu tudi tik pred drugo vojno. Danes uporabljajo seveda tudi magnetofone. Imajo okrog 1000 po 9 minut trajajočih plošč in tisoče magnetofonskih posnetkov. Vsega skupaj je posnetkov za 2550 ur (legende, pesmi, instrumentalna glasba, žalostinke itd.). SKS je podelila nekaj štípendij, da bi se lahko izkušeni zbiralci naučili ravnati z aparaturnami in tehnikami snemanja. Zdaj tudi transkribirajo posnetke v pisano obliko.

Zbrano folklorno gradivo je bilo v začetku v lasti Eliasa Lönröta, kasneje pa na različnih provizoričnih mestih. L. 1886 so bili zato napravljene prvi koraki, da bi SKS dobila svoje poslopje. Zgradba je imela pod streho knjižnico, arhive, pisarne in skladišče za publikacije društva. Prostor je dala tudi drugim institucijam, ki se ukvarjajo s problematiko nacionalne kulture. L. 1950 je bila stavba modernizirana. Inštitut za folkloro pa dobi leta 1965 svoje lastne prostore v drugi zgradbi in spada pod helsinško univerzo pod okriljem SKS. Pod isto streho spada danes še sploška etnološka knjižnica, ki je bila ustanovljena v okviru lastnega oddelka.

Priložen je še indeks posameznih področij, ki jih kartotечно obravnava arhiv Finskega literarnega društva:

- Ljudske pravljice
- Legende svetnikov
- Mitične pripovedke
- Zgodovinske in lokalne pripovedke
- Etiološke pripovedke

Posnemanje glasov iz narave (v finskem jeziku obstaja ogromno besed, ki tvorijo glagol ali samostalnik ali pa kar oboje in ki natančno posnemajo naravne zvoke in šume, največ jih je zaživalske zvoke, npr. šumi, ki jih povzročajo žuželke z letom ali drgnjenjem kril ipd. op. p.)

- Stare pesmi v metriki Kalevale
- Lirske in epske ljudske pesmi v kasnejših metričnih oblikah
- Ljudska medicina
- Koledarske šege
- Magična praktila, vraže in verovanja
- Verovanja in vraže, ki se tičejo živali
- Didaktične izmišljotine
- Igre in športi
- Pregovori
- Uganke
- Glasba
- Etnografski opisi
- Fotografije
- Kopije zbirk estonske folklore

Finska literarna družba izdaja redno naslednje znanstvene publikacije: ljudske pripovedke, legende, stare pesmi v metriki Kalevale, koledarske šege, magične praktike, glasbo, pregovore, gramofonske plošče ipd.

Damjan Ovsec

KNJIŽNE NOVOSTI

Deutsche Volkslieder aus Siebenbürgen. Neue Reihe I, aus dem Nachlass von Gottlieb Brandsch hrsg. von Walter Brandsch. Regensburg 1974. S. XXI + 188, mus.

Zbiranje ljudskih pesmi sedmograških Sasov se je začelo pred več kot sto leti, saj je prva zbirka, ki jo je pripravil Fr. Wilh. Schuster, izšla l. 1865. Njegovo delo se je l. 1895 namenil nadaljevati G. Brandsch in objavil l. 1931 prvi zvezek, v l. 1936/38 pa drugega. Vojna je preprečila izdajo preostalega gradiva. Medtem ko je bilo v Schusterjevi zbirki vsaj nekaj melodij, se je Brandsch omejil na besedila. Izdajatelj Brandschove zapuščine pa upošteva melodije, kjerkoli je bilo mogoče. Kot prvi v predgovoru, je sicer skušal ohraniti prvotno razdelitev gradiva, opustil pa je odbiranje primerov po estetskih načelih. Da bi zbirka ne bila preveč obsežna, se je odrekal objavi vseh variant in splošno znanih pesmi, marveč jih je navedel v seznamu na koncu knjige.

Knjiga se začne s seznamom večkrat navedenih virov in literature ter z abecednim seznamom začetkov. Vseh pesemskih tipov je 147, od tega 45 nabožnih, 53 poučnih ter 49 zgodovinskih in domoljubnih. Pesmi je v resnici več, ker variante niso oštevilčene. Upoštevanji niso samo zapisi po petju, temveč tudi primeri iz raznih rokopisov in pesmaric, pri nabožnih celo z latinskimi besedili, se pravi vse, kar so peli Nemci na Sedmograškem. Opombe so povsod, kjer je imel izdajatelj kaj podatkov o vlogi pesmi, načinu petja, objavi, viru ali literaturi. Prav bi bilo, da bi tujejezična dela najprej navedel v izvirniku, šele potem v prevodu, vsekakor bibliografsko ne približno (prim. na str. 25 pomanjkljivo navedbo variante nekaterih pri nas znanih (npr. o Mariji in treh grešnih dušicah, o oživitvi mrtvega Lazarja). Ker je o razvrstitvi odločala vsebina pesmi, se med „poučnimi“ tudi take, ki jih pojo na svatbi, pri pogrebu ali v zvezi z drugimi običaji.

Glede na to, da hoče biti izdaja znanstvena, se ne bi smela zadovoljiti s seznamom začetnih verzov, marveč imeti vsaj še splošno kazalo. Prav bi tudi bilo, da bi ji bil dodan kratek prikaz območja, od koder so pesmi, da bi bralec kaj zvedel o geografskem položaju Sedmograškega, o njegovi zgodovinski usodi, etnološkem značaju ipd. Dobro je, da so pri nekaterih pesmih podatki, do kdaj so bile še v rabi, nekaj več besed o običajih, ki jih spremljajo, pa tudi ne bi škodovalo. Kot dopolnilo splošnemu prikazu bi bila zelo primerna fotografija.

Končno sodbo o zbirki bo mogoče izreči šele po izidu nadaljnjih zvezkov.

MEGAS, Georgios A., Di Ballade von der Arta—Brücke. Eine vergleichende Untersuchung. (Aus dem Griechischen Übersetzt von Frau Hedwig Schwent—Bertos unter Mitwirkung von Frau Vita Xanthaki — Kalopissi.) Thessaloniki 1976. 204 S., 6 S. fotografij, zemljevid.

Knjiga, ki je najbrž zadnje objavljeno delo (končano 1971) lani umrlega raziskovalca grškega ljudskega izročila, obravnava eno najbolj znanih grških balad, ki že 100 let zaposljuje folkloriste, ne da bi bilo doslej rešeno vprašanje njenega izvora. Snov te balade je razširjena po vsej južni Evropi in temelji na ljudskem verovanju, da je treba v temelj stavbe vzdati živo bitje, ker more le žrtev potolažiti demonske sile v zemlji ali voda, ki bi sicer sproti podirale človeško delo. V uvodu avtor navaja dokaze, po katerih je običaj stavbne žrtve znan po vsem svetu, pri narodih različnih stopenj civilizacije in kulture; ohranila se namreč niso samo pričevanja v izročilu, marveč resnični ostanki zazidanih ljudi in živali.

V prvem delu, ko obravnava avtor grško balado o stavbni žrtvi pri gradnji mostu na reki Arta, našteva najprej motive. Ugotovil jih je devet: 1. uvodni (začetek zidanja; ponoči se podre, kar sezidajo podnevi — znano tudi iz slovenske legendarne balade o sv. Volbenku, Štrekelj št. 630), 2. oznanilo žrtve, 3. sklep zidarjev, kdo bodi žrtev, 4. povabilo stavbni žrtvi, 5. zvijača s

prstanom, 6. zazidanje žrtve, 7. usoda treh sestra, 8. zakletev in odkletev, 9. naročila umirajoče žrtve.

Razprava upošteva vse doslej zbrane grške variante, zapisane v Epiru (12), Makedoniji (16), Trakiji (35), Tesaliji (9), na celinskem ozemlju Grčije (18), na severnih Sporadih (45), na Peloponezu (39), na Jonskih otokih (16), na Kikladih (12), na Kreti (18), na Trakijskih otokih (1), na maloazijskih otokih (6), na Dodekanezu (19), v zahodni Mali Aziji, v Pontu (27), v Kapadokiji (17), v Likaoniji (1), na Cipru (30), vsega 318 primerov. Priloženi zemljevid zgovorno prikazuje razširjenost balade med Grki.

Pri podrobni analizi posameznih motivov je avtor pritegnil tudi variante drugih narodov, saj se pokažejo skladnosti z grškimi in že pri imenu zidarskega mojstra, ki se npr. pri romunskih in bolgarskih imenuje skoraj zmeraj z grškim imenom Manole, kar pa ni nič čudnega, če vemo, da so grški mojstri nekoč zidali po deželah južne Evrope. Zanimivo je, da pojo to balado na Kreti kot mrliško žalostinko, v Pontu in po nekaterih drugih območjih je pesna pesem na velikonočni ponedeljek ali na praznik ruselij (dan mrtvih). Ples je vselej brez instrumentalne spremljave.

Po avtorjevem mnenju, podanem v povzetku izsledkov, je balada nastala na podlagi ljudskega verovanja, da je za trdnost stavbe potrebna človeška žrtev, zazidana v temelj. Njena domovina je grška pokrajina Epirus, od koder se je razširila povsod, kjer so prebivali Grki in z grškimi zidarji v druge južnoevropske dežele. V Epiru teče reka Arta, čez katero se v tretjini vseh variant gradil most. Ker je bila balada zapisana tudi v Mali Aziji, avtor domneva, da je morala nastati v času, ko Grčija še ni bila razcepljena, pred vdorom Turkov, tj. v dobi razcveta bizantinskega cesarstva, najverjetneje v 11. stol. Med druge narode Balkana so jo zanesli zlasti epirski in zahodnomakedonski zidarji, ki so organizirani v cehe hodili zidat vse do Donave in Karpatov, sicer pa so k razširitvi pripomogli grški kolonisti, ki so se že v 14. stol. naselili med južnimi Slovani, Romuni in Madžari.

Ponekod se je balada ohranila še v prvotni preprosti obliki, ki je bila — tako trdi avtor — razširjena z motivi iz drugih pesmi. Odlomki, ki jih avtor navaja, pa hkrati dokazujejo, da obstajajo v oblikovanju ljudskih pesmi zakonitosti, ki ne poznajo etničnih meja in da tudi nekaterih motivov ni mogoče etnično opredeljevati. Ko se mora npr. mojster odločiti, koga od svojcev naj žrtvuje, uporabi skoraj iste besede, kot jih pozna slovenska balada (Štrekelj št. 711—714), le da tam izbira dekle med bratom ali ljubim, tu pa mož med bratom in ženo (prim. Če brata dam (zgubim), nikdar drugega ne dobim, če ljubega (ženo) zgubim (dam), drugih pet (boljšo) dobim.). Ali pa: ko pride (v dveh variantah) sel po mojstrovo ženo, da bi jo odpeljal k mostu, se podobno sprašuje, kaj naj obleče, kot razbojnikova žena v slovenski baladi (ko naj bi šla na svatbo, a v resnici na pogreb umorjenega brata; Štrekelj št. 99). Na str. 91 avtor navaja, da so besede o oblačilu mostrove žene (ne preširoko, ne preozko) vzete iz pesmi o plemeniti Arofačni, toda pozna jih tudi slovensko izročilo (npr. v variantah balade o umrli nevesti, Štrekelj št. 225). Prošnjo vetru, naj ziba dete, ki ga zazidana mati zapušča, najdemo v variantah balade o nevesti detomorilki, tako pri Slovencih kot drugod (prim. str. 43—46 v razpravi Z. K., Balada o nevesti detomorilki, Ljubljana 1963, SAZU) in spadajo v splošno izročilo ljudske pesmi, tako kot so nekatere formule značilne za način izražanja (npr. na str. 76 je uporabljena „Ali ti ali ono? Ne to, ne ono, marveč...“, za katero je mogoče najti zglede povsod). Prav tako ni nujno, da bi bil motiv zvijače s prstanom izvorno grški, vzeti iz pesmi o mladeniču, ki utone, ko se spusti v vodnjak, da bi našel prstan in za plačilo dobil lepo deklo. V baladi o mostu na Arti naj bi mojstrova žena poiskala prstan, ki je možu padel pod most v vodo. Ta motiv vsebuje tudi ena od slovenskih variant balade o ženinu, ki utone, ko skoči v morje, da bi izmeril njegovo globino; tačas, ko je šel s svati po nevesto, je bilo namreč naraslo (prim. Štrekelj št. 203).

Drugi del knjige vsebuje poročilo o raziskovanju balade pred izidom avtorjevega dela, izčrpno in natanko pretresa domneve in trditve svojih predhodnikov ter navaja ugovore, kadar se z njimi ne strinja. Nazadnje še enkrat povzame svoja glavna dognanja in odločno zavrne domnevo o poligenizi balade, češ da je osrednja tema pri vseh južnoevropskih narodih enaka in je torej morala nastati le na enem mestu. Po avtorjevem mnenju je domovina balade nesporno grška pokrajina Epirus, čas nastanka pa zgodnje obdobje bizantinskega cesarstva.

V dodatku so še fotografije raznih mostov, ki jih izročilo povezuje z balado, najdišča stavbnih žrtev in izbor grških variant v nemškem prevodu.

SMIRNOV J.: Pesni južnih Slavjan. Prevod s bolgarsko, serbskohorvatskega in slovenskega; Biblioteka vsemirnoj literaturi. Serija pervaja. Izdal'stvo: Hudožestvennaja literatura, Moskva 1976, str. 478

Vsakega glasu v tujem tisku o južnih Slovanih, posebno o Slovencih, smo izredno veseli, zlasti kadar zasledimo članke in znanstvene prispevke o naši literaturi in kulturi. Toliko bolj nas razveseli vsak prevod in obširnejša antologija. Zato ni čudno, da smo z velikim pričakovanjem vzeli v roke izbor južnoslovanskih ljudskih pesmi J. Smirnova.

Ta izbor obseba 145 pesmi, ki so razdeljene po tematiki. Prvo skupino obsegajo mitološke pesmi (mitološke pesmi), 36 po številu. V drugem razdelku so junaške pesmi (junackie pesni), ki jih je 35, 32 hajduških pesmi (gajduckie pesni) pa sestavlja tretji razdelek. V najštevilnejšem četrtem razdelku (42) so zbrane balade (balladi). Vse pesmi imajo najpogostejše opombe, spremlja pa jih še 15 strani obsegajoči uvod. Uvod v zbirko je zasnovan tako, da nepoučenega bralca seznanja z okvirom, v katerega sodijo izbrane ljudske pesmi, oz. z narodi, ki so zastopani v antologiji. V „zgodovinskem“ delu spremne besede je Smirnov posegel daleč nazaj do naselitve Slovanov, omenja tudi njihove najstarejše zgodovinske spomenike — spomenike ljudske kulture. Opozori na slovanske stike s sosednimi narodi, medsebojna vplivanja in vojne. Iz splošnih razmer v Evropi preide na razmere na Balkanu, z nekaj stavki zajame zgodovino južnoslovanskih narodov in se ustavi pri njihovi kulturi. Zaradi značaja zbirke se pač osredotoči le na ljudsko kulturo, posebno še pri poeziji. Pomudi se pri zbiralcih ljudske pesmi, razpiše pa se o motiviki v južnoslovanski ljudski pesmi. Potem spregovori o hajdukih in njihovem boju, nakaže razliko med hajduki in Uskoki in označuje razmere na Balkanu, ki so botrovali nastanku epskih pesmi. Južnoslovanski epski pesmi išče skupne točke z vzhodnoslovansko ljudsko pesmijo, hkrati pa opozarja na specifičnost južnoslovanske epike. O značilnosti naše epike spregovori seveda o reprezentativnih primerih, ki jih je avtor vključil v svojo antologijo. Čeprav je zbirka zasnovana predvsem s tekstovnega stališča, pa v spremni besedi najdemo tudi nekaj o značilnostih petja južnoslovanskih epov.

Smirnov pa ne govori le o epskih—junaških pesmih, marveč se ustavi še ob naši baladi in jo skuša pojasniti. Ponovi že znano resnico, da je za balado pomembna snov in ne oseba. Pogostnost balade v izročilu južnih Slovanov ni nekaj izjemnega, kar kaže najbrž tudi zadnji razdelek v antologiji, ki je po številu pesmi najboljširnejši. Zgleda, da je Smirnov hotel dati poudarek tudi tej zbirki ljudske poezije, ne samo standardni junaški in hajduški pesmi. To je zelo hvalevredna poteza, toda prav tu je Smirnov naredil neodpustljivo napako. Slovenci imamo med pripovednimi pesmimi največ balad, veliko več kot katerikoli drug južnoslovanski narod, v Smirnovi antologiji pa smo skoraj pozabljeni, saj smo predstavljeni z dvema baladama, a še od teh je ena kajkavska. Med junaškimi pesmimi Slovenci s svojim minimalnim prispevkom tej zvrsti res nimamo kaj iskati, toda neodpustljivo je, če je najprezentativnejši južnoslovanski „baladni“ narod odpravljen z enim samim primerkom. (Mrtvec pride po ljubico, Š 63, iz begunske okolice.)

Gre torej pri izboru slovenskih primerov za spodrsljaj ali nepoznavanje našega materiala? To bi skoraj dvomil, saj je Smirnov vendar imel v rokah Štreklja in če mu prva knjiga Štreklja ni ničesar pokazala in razodela (saj prinaša predvsem balade), se mi zdi, da gre za neke vrste ignoranco. To je tista splošno znana (ne)znanstvena ignoranca, ki manjše jezike in narode (čeprav z bogato kulturo) odpravi z drobtinami. S temi drobtinami je Smirnov sicer pokril narodnostno zastopanje v svoji antologiji, ni ji pa dal duha in tako kljub „teritorialnemu principu“ pesemsko gradivo v antologiji nima svoje zaokroženosti in podobe. To je najbrž posledica preveč avtomatičnega dela in poti najmanjšega odpora, saj je jasno, da je srbohrvaški material bolj poznan in prevajan kot slovenski. Morda, znanstveno pa to ni. Svojo trditve o znanstveni ignoranci lahko potrdim tudi z dejstvom, da je do takih „pozab“ že prišlo. Ni prvič, da smo Slovenci v takih izborih pozabljeni, saj je bilo prav slovensko pesništvo naše NOB, (mimogrede; to je bilo eno najboljgostejših odporniških literatur v Evropi), v sovjetskem pregledu odporniške poezije kratko in malo prezrto. Kljub vsem opravičilom, ki bi jih lahko upoštevali pri Smirnovu, pa vseeno ostane vprašanje, zakaj se ravno slovenska literatura tako rada „izgubi“ v tujih antologijah?